

ZASTARA - STARE NEDOUMICE I NOVA PITANJA

Bukovac Puvača, Maja; Mihelčić, Gabrijela; Marochini Zrinski, Maša

Source / Izvornik: **Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2022, 43, 559 - 580**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.30925/zpfsr.43.3.3>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:418387>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-26**

PRAVRI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

ZASTARA - STARE NEDOUMICE I NOVA PITANJA

Prof. dr. sc. Maja Bukovac Puvača*
Izv. prof. dr. sc. Gabrijela Mihelčić**
Izv. prof. dr. sc. Maša Marochini Zrinski***

UDK 347.439
<https://doi.org/10.30925/zpfsr.43.3.3>
Ur.: 31. ožujka 2022.
Pr.: 9. svibnja 2022.
Izvorni znanstveni rad

Sažetak

U radu je analiziran poseban aspekt nacionalnoga zastarnog režima u svjetlu povrede prava na pristup sudu kao podoblika prava na pošteno suđenje zajamčenog čl. 6. st. 1. Konvencije. Praksa uz Konvenciju i zaštita pružena konvencijskim pravima, pa i navedenom vidu prava na pošteno suđenje u građanskim stvarima, pokazuje da se o zastari kao ograničenju koje nije opravdano odnosno nije razmjerno, legitimno i predvidljivo može govoriti u vezi s uređenjem zastare zahtjeva za naknadu neimovinske štete zbog povreda zdravlja. Proširi li država svoje polje slobodne procjene uređenjem početka tijeka i duljine zastarnog roka ovih tražbina i time pojedincu (oštećeniku) nametne prekomjeran teret dolazi do uspostavljanja uzročne veze. Riječ je o konvencijskoj uzročnoj vezi koju utjelovljuje propuštanje države postupati u skladu sa svojim konvencijskim obvezama. Najvažnije pitanje koje je postavljeno o razmjernosti ograničenja jest uređenje trenutka saznanja za štetu i štetnika kao početka tijeka subjektivnog roka zastare zahtjeva za naknadu štete i s tim u vezi trajanje roka računatog od toga trenutka, pa je u radu ono detaljno analizirano u potrazi za odgovorom o razmjernosti nacionalnog uređenja i moguće povrede prava na pristup sudu te njegova odnosa spram načela pravne sigurnosti.

Ključne riječi: zastara; subjektivni rok; naknada štete; pravo na pristup sudu.

1. UVOD

Did the applicants have access to a court for the determination of their civil rights and obligations, in accordance with Article 6 § 1 of the Convention? In particular, does the application by the domestic courts to this case of sections 60(1) and 130(1) of the Code of Obligations, which provide for an absolute limitation period of ten

* Dr. sc. Maja Bukovac Puvača, redovita profesorica, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet; bukovac@pravri.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3266-2108>.

** Dr. sc. Gabrijela Mihelčić izvanredna profesorica, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet; gabrijela@pravri.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7956-2668>.

*** Dr. sc. Maša Marochini Zrinski, izvanredna profesorica, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet; mmarochini@pravri.uniri.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8441-2277>.

years and which, according to the Federal Court's case-law, is calculated from the date of the (end of the) harmful act for contractual and non-contractual claims for compensation, entail a violation of the right of access to a court as guaranteed by Article 6 § 1 of the Convention (see *Howald Moor and Others v. Switzerland*, ... §§ 74-80 ...)?¹

Ovo je pitanje koje je Europski sud za ljudska prava (dalje: Europski sud, Sud ili ESLJP) postavio državi ugovornici tražeći odgovor slijedi li nacionalno uređenje zastare stajališta Suda o zastari kao ograničenju prava na pristup sudu istaknuta u predmetima *Howald Moor i drugi protiv Švicarske*² (v. i *Eşim protiv Turske*)³.⁴

- 1 *Jesu li podnositelji zahtjeva imali pristup sudu radi utvrđivanja njihovih građanskih prava i obveza, u skladu s člankom 6. stavkom 1. Konvencije? Konkretno, je li primjena članaka 60 (1) i 130 (1) Zakona o obveznim odnosima od strane domaćih sudova u ovom predmetu, a prema kojem objektivni zastarni rok iznosi deset godina, i koji se, prema praksi Saveznog suda, računa od dana (prestanka) štetne radnje povodom odštetnih zahtjeva s naslova ugovorne i izvanugovorne odgovornosti za štetu, povlači povredu prava na pristup sudu zajamčenog člankom 6. stavkom 1. Konvencije (v. ... Moor ... §§ 74-80 ...)?*, *Jann-Zwicker i Jann protiv Švicarske, Communicated Case* od 6. rujna 2021., br. 4976/20.
- 2 Presuda od 11. ožujka 2014., br. 52067/10 i 41072/11. Bit predmeta bila je u tome što je objektivni zastarni rok za zastarijevanje odštetnog zahtjeva podnositelja (njegovih nasljednika) od deset godina u švicarskom pravu ocjenjen nerazmjernim ograničenjem prava na pristup sudu jer je od posljedica azbestoze oštećenik *Moor* obolio i saznao opseg svog oboljenja tek istekom roka (latentni stadij bolesti „konzumirao“ je zastarni rok). V. detaljnije kod Maja Bukovac Puvača i Gabrijele Mihelčić, „Zastara kao neproporcionalno ograničenje prava na pristup sudu u građanskim postupcima (odabrana pitanja)“, u: *Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Aldu Radoloviću*, ur. Zvonimir Slakoper, Maja Bukovac Puvača i Gabrijele Mihelčić (Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, 2018.), 317-333, 323-326. V. i Bernardete Rainey, Elizabeth Wicks i Clare Ovey, *The European Convention on Human Rights*, 7th ed. (Oxford: OUP, 2018.), 274-297; David Harris *et al.*, *Law of the European Convention on Human Rights*, 4th ed. (Oxford: OUP, 2021.), 373-399.
- 3 Presuda od 17. rujna 2013. br. 59601/09. Slično kao i u predmetu *Moor*, zastarni rok je i u tom predmetu ocjenjen nerazmjernim. Ponovno je oštećenik mogao reagirati tek po isteku objektivnoga zastarnog roka od pet godina za podnošenje tužbe za naknadu neimovinske štete (ranjen je 1990.), a godinama je u glavi imao metalni predmet, metak je otkriven tek 2007. (naprednijim dijagnostičkim metodama). V. detaljnije kod Bukovac Puvača i Mihelčić, *Zastara kao neproporcionalno ograničenje prava na pristup sudu u građanskim postupcima*, 326-327.
- 4 V. *Stubbings i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 24. listopada 1996., br. 22083/93, 22095/93. Sud je smatrao kao odredbe britanskoga Zakona o zastari iz 1960. (engl. *Limitation Act*, 1960.) prema kojima, zastarni rok tražbine naknade (neimovinske) štete počinje teći od trenutka nastanka štete (navršavanje osamnaeste godine života oštećenika) i traje tri godine (objektivni rok) ne predstavljaju nerazmjerno ograničenje njihova prava na pristup sudu, iako podnositelji zahtjeva (žrtve seksualnog zlostavljanja) nisu mogli pokrenuti postupak u zadanom roku zbog posljedica, tzv. sindroma potisnutog sjećanja. Podnositelji su tvrdili da je zbog nacionalnog uređenja računanja početka tijeku zastarnog roka i trajanja roka došlo do povrede njihova prava na pristup sudu iz članka 6. stavka 1. Konvencije. Vlada je tvrdila kako predmetno uređenje služi legitimnom cilju osiguravanja pravne sigurnosti i zaštiti učinaka pravomoćnosti sudskih odluka (za odnos šestogodišnjeg / trogodišnjeg zastarnog roka, v. predmet *Doma lordova, Stubbings protiv Webba* iz 1993., § 47). Sud je, utvrdivši kako nema povrede članka 6. stavka 1. Konvencije, naglasio da oko toga pitanja nema, tzv. zajedničkog europskog konsenzusa, zbog čega države uživaju široko polje slobodne procjene. Za europski konsenzus, detaljnije u: Gabrijele Mihelčić i Maša Marochini Zrinski, „Utjecaj konvencijskih

U predmetu *Jann-Zwicker i Jann* podnositelji su sin i udovica oštećenika preminulog 2006. od karcinoma kao posljedice azbestoze od koje je obolio zbog deset i više godine izlaganja štetnim utjecajima iz obližnje tvornice (štetnika).^{5,6} I dok čekamo odluke Europskog suda u ovom i sličnim predmetima⁷ teško se oteti dojmu o velikom utjecaju predmeta *Moor* i drugih koji slijede u njemu izrečena stajališta na nacionalne pravne sustave i uređenje zastare. U međuvremenu je učinjen još jedan korak u predmetu *Sanofi Pasteur protiv Francuske*.⁸

2. ZASTARNI ROKOVI TRAŽBINE NAKNADE NEIMOVINSKE ŠTETE U DOMAĆEM PRAVU

2.1. Općenito

Pojam zastare u našem obveznom pravu⁹ uređen je čl. 214. st 1. i 2. ZOO-a i određeno je da nastupi li zastara prestaje pravo zahtijevati ispunjenje obveze. Zastara nastupa protekom rokova određenih zakonom za njezin nastup. Vrijeme ili rok zastare jedno je od propulzivnijih pitanja povezanih sa zastarnim režimom. S obzirom na duljinu i trajanje zastarnog roka posebno su važni odgovori u vezi s računanjem početka tijeka roka, njegovu prekidu i zastoju te, u nekim slučajevima, i duljini. U našem pravu zastarni rokovi uređeni su za pojedine vrste tražbina kao posebni uz opći zastarni rok od pet godina (čl. 225. ZOO). Tražbine naknade štete uključivo i neimovinske štete zastarijevaju u subjektivnom roku od tri godine od dana saznanja za štetu i počinitelja, a najkasnije pet godina od nastanka štete (čl. 230. st. 1. i 2. ZOO). Štete nastale počinjenjem kaznenih djela, zastarijevaju u zastarnom roku previđenom

načela tumačenja na pojedine građanskopravne institute (odabrana pitanja)“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu* 78, br. 1 (2018): 134 *et seq.*

- 5 Podnositelji su pred nacionalnim sudovima tužili dvije pravne i dvije fizičke osobe smatrajući ih odgovornim za štetu. U prvom su stupnju odbijeni (ili im je zahtjev odbijen) bez meritornog ispitivanja tužbe zbog isteka desetogodišnjega zastarnog roka i nastupa zastare. Po žalbi, traženo je od višeg suda da „zastane“ s postupanjem kako bi se pričekala odluka Europskog suda pred kojim je tekao postupak u predmetu *Moor*. Nakon što je odluka donesena uslijedio je drugi zastoj kako bi se pričekalo da švicarski zakonodavac postupi po odluci i revidira nacionalna pravila o zastari. Međutim, u nastavljenom postupku podnositelji su konačno odbijeni pred nacionalnim sudovima, budući da je smatrano kako se na njih ne primjenjuju novousvojena pravila o tijeku i roku zastare. Podnijeli su Sudu zahtjev za zaštitu svoga konvencijskog prava iz čl. 6. st. 1. Konvencije, smatrajući da ga je Švicarska povrijedila.
- 6 V. kako je nizozemski sudac promatrao nizozemsko uređenje u svjetlu stajališta Europskog suda u predmetu *Moor* kod Bukovac Puvača i Mihelčić, *Zastara kao neproporcionalno ograničenje prava na pristup sudu u građanskim postupcima*, 326., v. bilješku 52.
- 7 I u hrvatskom predmetu *Zec protiv Hrvatske*, br. 35853/19, Europski je sud uputio pitanje o povredi čl. 6. st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, MU, br. 18/97., 6/99. - pročišćeni tekst, 8/99., 14/02., 13/03., 9/05., 1/06., 2/10. i 13/17. (dalje: Konvencija ili EKLJP), u svjetlu nastupa petogodišnjega zastarnog roka, *Communicated Case* od 2. lipnja 2021.
- 8 Presuda od 13. veljače 2020., br. 25137/16.
- 9 U Zakonu o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15. (dalje: ZOO), zastara je uređena u čl. 214. do 246. ZOO-a.

za zastaru kaznenog progona djela ako je dulji od naprijed navedenog roka (čl. 231. st. 1. ZOO).

Pravila ZOO-a koja uređuju zastaru relativno su stabilna, što znači da je sadašnje uređenje *de facto* neizmijenjeno spram pravila prijašnjega Zakona o obveznim odnosima,¹⁰ odnosno Zakona o obveznim odnosima iz 1978.¹¹ (čl. 360.-393. ZOO/78). Potonje uređenje nastalo je na podlozi rješenja iz Zakona o zastari potraživanja.¹² Ono što je važno jest da je duljina zastarnih rokova tražbina neimovinske štete jednako uređena u ZOO-u kao što je bila u njegovu prethodniku te u ZOO/78-u. S druge strane, iako se prema čl. 19. starog ZZZP, za zastaru tražbine naknade štete predviđao subjektivni trogodišnji rok, objektivni rok je bio dvostruko dulji i iznosio je deset godina.¹³ Stupanjem na snagu čl. 376. ZOO/78 dotadašnji desetogodišnji rok skraćen je na pet godina, a jednako je uređeno i danas (čl. 230. st. 1. ZOO). Učini li se još jedan korak unatrag, vidljivo je da je „prema § 1489. o. g. z. odštetna tužba (bez obzira na pravnu osnovu) zastarijevala u subjektivnom roku od tri godine odnosno u objektivnom od trideset godina“.¹⁴ Trajanje (duljina) zastarnih rokova dolazi iz prisilnih pravila i dispozicije stranaka su isključene.¹⁵ Ovo vrijedi i za računanje početka tijeka zastarnog roka.

3. ZASTARA NEIMOVINSKE ŠTETE U HRVATSKOM PRAVU

3.1. Saznanje za štetu i štetnika kao početak tijeka subjektivnog roka zastare zahtjeva za naknadu štete

Naš je zakonodavac početak tijeka subjektivnog roka zastare zahtjeva za naknadu štete vezao za trenutak saznanja oštećenika o šteti i osobi štetnika. U literaturi se ističe da je riječ o činjenici saznanja („doznao“), a ne i samoj mogućnosti saznanja („mogao doznati“).¹⁶ Saznanje se mora odnositi na samu štetu, a ne na štetnu radnju, jer one ne moraju nastati istodobno¹⁷ i treba obuhvatiti doznavanje opsega i visine štete, odnosno relevantnih činjenica iz kojih oštećenik može donijeti zaključke o njima. Neimovinska šteta je zbog svoje prirode oduvijek izazivala određene dvojbe u pogledu određivanja trenutka saznanja za nju, a tomu je dodatno pridonijelo i usvajanje objektivne koncepcije neimovinske štete u ZOO-u. Neimovinska šteta prema ovoj koncepciji

10 Narodne novine, br. 53/91., 73/91., 111/93., 3/94., 7/96., 91/96., 112/99., 88/01. (dalje: ZOO/91).

11 Službeni list SFRJ, br. 29/78., 39/85., 46/85. i 57/89. (dalje: ZOO/78).

12 Službeni list FNRJ, br. 40/53 i 57/54. (dalje: ZZZP).

13 I prema ovom je Zakonu postojao poseban rok za tražbine s naslova naknade štete zbog počinjenja kaznenog djela (čl. 20. ZZZP). Desetogodišnji rok postojao je i u švicarskom pravu, v. čl. 127. Švicarskog zakona o obveznim odnosima. Marija M. Toroman, Borislav T. Blagojević, Mihailo Konstantinović, Švajcarski Zakonik o obligacijama od 30. marta 1911. sa *izmenama i dopunama izvršenim do 1. januara 1976.* (Beograd: Savremena administracija, 1976.), 39.

14 Mihajlo Vuković, *Obvezno pravo, Knjiga I.* (Zagreb: Školska knjiga, 1956.), 236., § 508.

15 V. za prijašnje uređenje kod Andrija Raspor, *Zastara* (Zagreb: Informator, 1982.), 68. V. čl. 218. ZOO.

16 Vilim Gorenc, *Komentar Zakona o obveznim odnosima* (Zagreb: RRiF, 2005.), 313.

17 V. sudsku praksu navedenu kod Gorenc, *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, 313-314.

predstavlja samu povredu prava osobnosti,¹⁸ a ne „nanošenje drugom fizičkog ili psihičkog bola i straha“.¹⁹ U duhu ove koncepcije moglo bi se zaključiti da se saznanje za štetnu radnju i štetu poklapaju, tj. oštećenik za njih saznaje istodobno, a ono što je od toga trenutka odvojeno jest njegova spoznaja o svim posljedicama te povrede, odnosno opsegu štete.

Saznanje za štetu, odnosno početak tijeka subjektivnog roka za zastarijevanje neimovinske štete prouzročene tjelesnim ozljedama, odnosno povredama prava osobnosti na zdravlje u našoj se sudskoj praksi tradicionalno vezuje za trenutak dovršetka liječenja, „trajnost i nepromjenjivost stanja“, odnosno „stabilizaciju zdravlja“ oštećenika. Smatra se da su to trenuci u kojima oštećenik sagledava sve bitne elemente nastale štete koju trpi ili će nastaviti trpjeti. Točan dan završetka liječenja nije uvijek lako precizno odrediti. U praksi se uobičajeno pozivalo na datum zadnjeg pregleda kod liječnika zbog ozljede, ali samo ako na tom pregledu nije bio indiciran još neki medicinski postupak ili zahvat.²⁰ Međutim, *kontinuirano liječenje fizikalnom terapijom nema utjecaja na zastaru potraživanja naknade štete, jer je tužitelj saznao za opseg štete i sve elemente njene visine (...) kada se njegovo zdravstveno stanje stabiliziralo te od tog dana počinje teći subjektivni zastarni rok od tri godine (...) Fizikalna terapija se preporuča radi smanjenja tegoba koje tužitelj ima kao posljedicu prometne nezgode (...), a nema utjecaja na saznanje tužitelja o opsegu štete i svim elementima njene visine pa stoga nema utjecaja na početak tijeka zastarijevanja potraživanja naknade štete zbog čega se suprotni revizijski navodi ne mogu prihvatiti.*²¹

*Da bi počela teći zastara šteta mora biti dospjela, dakle tužitelj mora znati za štetu, štetnika i visinu štete, a visinu štete u konkretnom slučaju kada se radi o tjelesnim ozljedama bilo je moguće saznati tek u trenutku kada je liječenje završeno, odnosno kada je stanje zaostalo nakon liječenja postalo trajno i nepromjenjivo.*²² *Trenutak saznanja za štetu zbog pretrpljenih duševnih bolova zbog smanjene životne aktivnosti smatra se trenutak kada je završeno liječenje i stabilizirano zdravlje oštećenika.*²³ *Dakle, tek kada je zdravstveno stanje oštećenika stabilizirano, tek tada isti*

18 Čl. 1046. ZOO. U čl. 19. ZOO-a primjerično su navedena prava osobnosti: pravo na život, tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu i dr.

19 V. čl. 155. ZOO/78. O promjeni koncepcije neimovinske štete v. Maja Bukovac Puvača, „Deset godina nove koncepcije neimovinske štete“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 36, br. 1 (2015): 157-180.

20 Tako se u jednom slučaju navodi da, iako je zadnji pregled kod kirurga bio određenoga dana, liječenje još nije završeno jer vađenje osteosintetskog materijala koje je na tom pregledu kirurga indicirano, još nije izvršeno. ŽS u Varaždinu, Gž 446/2017-2 od 17. studenog 2017.

21 VSRH, Rev-2614/00-2 od 13. prosinca 2000.

22 ŽS u Varaždinu, Gž-2197/17-2, od 24. srpnja 2018.

23 *S obzirom na to da se u konkretnom slučaju radi o naknadi štete zbog povrede prava osobnosti na duševno zdravlje po kriteriju pretrpljenih duševnih bolova zbog smanjene životne aktivnosti prema općeprihvaćenju sudskoj praksi trenutak saznanja za štetu je vrijeme kad je završeno liječenje i stabilizirano zdravlje oštećenika, odnosno kad je oštećenik saznao za trajne posljedice zadobivenih ozljeda.* Županijski sud u Varaždinu, Gž 1619/2018-2 od 19. veljače 2019.

ima saznanja o postojanju i o obimu štete, pa od tog trenutka započinje teći navedeni zastarni rok.²⁴ Ako se u postupku propusti utvrditi taj trenutak, ne može se odlučivati o nastupu zastare, odnosno na žalbene navode o zastari se ne može odgovoriti ako tijekom postupka nije (vještačenjem) odgovoreno na pitanje kada se stanje oštećenika stabiliziralo, odnosno kada je liječenje završeno.²⁵

Međutim, ako nakon stabilizacije dođe do nepredvidivoga pogoršanja zdravstvenog stanja oštećenika, on i nakon pravomoćne odluke može zahtijevati naknadu za tu štetu: *Naime, prema shvaćanju ovog suda, oštećenik, ovdje tužitelj, može i nakon što je pravomoćnom sudskom presudom odlučeno o naknadi štete iz jednog štetnog događaja, zahtijevati naknadu štete ako je u međuvremenu došlo do nepredvidivog pogoršanja njegovog zdravstvenog stanja i s tim u vezi i do nove štete koja s trenutkom zaključenja glavne rasprave u predmetu u kojem je o naknadi štete odlučeno nije bila poznata i predvidiva, ako je riječ o šteti koja je u neprekinutom uzročno - posljedičnom slijedu sa štetnim događajem.*²⁶ Ovo je shvaćanje Vrhovni sud zauzeo u slučaju u kojem je tužitelj postavio pitanje: *počinje li u predmetima naknade neimovinske štete (kod pogoršanja zdravstvenog stanja) zastara teći (i je li oštećenik saznao za štetu) (...) u trenutku postavljanja dijagnoze pogoršanja zdravstvenog stanja (odnosno u trenutku početka liječenja) ili zastara počinje teći (i oštećenik je saznao za štetu) u trenutku okončanja liječenja i stabiliziranja zdravstvenog stanja oštećenika?*²⁷

U teoriji se takva šteta naziva eventualnom štetom, onom čije je uzrokovanje nastupilo, ali je njezino nastupanje u budućnosti neizvjesno. To je šteta koja je moguća, koja u budućnosti može, ali ne mora nastupiti.²⁸ Upravo zbog te neizvjesnosti njenog nastupanja, ne može se ocijeniti niti dosuditi u postupku, za razliku od buduće neimovinske štete, kod koje je izvjesno da će nastupiti i/ili trajati i u budućnosti.²⁹ Do pogoršanja zdravstvenog stanja oštećenika može, ali ne mora doći. On za tu štetu saznaje tek kada pogoršanje nastupi te tek od toga trenutka i može započeti teći subjektivni rok zastare. Oštećenik mora dokazati postojanje izravne uzročne veze te štete i štetne radnje.

24 ŽS u Velikoj Gorici, Gž 511/2021-2 od 23. lipnja 2021.

25 V. ŽS u Varaždinu, Gž 1346/2021-2 od 5. studenog 2021. Tako i: *...sudovi su zbog pogrešnog pravnog pristupa propustili utvrditi kada je došlo do stabilizacije zdravstvenog stanja prvotuzitelja, što je odlučna okolnost jer bi tek od tada tekla zastara odštetnog zahtjeva tužitelja.* VSRH, Rev-x 873/2015-2 od 3. prosinca 2019.

26 VSRH, Rev 3097/2015-2 od 2. listopada 2019.

27 Vrhovni sud se pozvao na svoje ranije odluke u kojima je već odgovorio na postavljeno pitanje, između ostalih one na koje se tužitelj pozivao (Rev 1912/1999-2 od 30. studenog 1999., Rev 2098/1993-2 od 17. studenog 1994., Rev 1756/1998-2 od 26. rujna 1998., te Rev 309/1990-2 od 6. lipnja 1990.) te odluku nižestupanjskog suda ocijenio nepodudarnom tom shvaćanju. VSRH, Rev 3097/2015-2 od 2. listopada 2019.

28 Gorenc, *Komentar Zakona o obveznim odnosima* (2005.), 1727.

29 V. čl. 1104. ZOO-a.

3.2. Nastanak štete kao početak tijeka objektivnog roka zastare zahtjeva za naknadu neimovinske štete

Tražbina naknade štete svakako zastarijeva za pet godina od nastanka štete (čl. 230. st. 2. ZOO). Ovaj objektivni rok, tj. početak njegova tijeka, vezuje se za činjenicu nastanka štete, a ne trenutak izvršenja štetne radnje.³⁰ Ti se trenuci mogu podudarati, ali ne i nužno, ali i šteta može nastati i godinama nakon izvršenja štetne radnje. Također, za dio šteta prouzročenih istom štetnom radnjom može nastupiti zastara i prije negoli neke druge uopće nastanu, odnosno počne za njih teći objektivni rok. Kao što je viđeno na primjeru pogoršanja zdravstvenog stanja oštećenika, neka šteta može nastati i nakon pravomoćnog okončanja postupka za naknadu štete. Velika vremenska odvojenost trenutka izvršenja štetne radnje i nastanka štete otvara problem dokazivanja uzročne veze između te radnje i štete, ali ne smije biti formalna prepreka pravu oštećenika da ostvari pravo na naknadu.

3.3. Samostalno zastarijevanje pojedinih oblika neimovinske štete

U vrijeme primjene, tzv. subjektivne koncepcije neimovinske štete, kada se šteta definirala kao *nanošenje fizičkog ili psihičkog bola i straha*, svaki je od priznatih oblika nematerijalne štete ali i različitih osnova duševnih boli imao određenu samostalnost u pogledu zastarijevanja, odnosno neovisan početak tijeka roka zastare.³¹

Danas se za pojedinu povredu prava osobnosti može reći da u pogledu zastarijevanja predstavlja cjelinu, te da zastarni rok može početi teći tek kada oštećenik sazna za *ukupnost neimovinske štete koju je pretrpio uključujući sve kvalifikatorne okolnosti koje čine i utječu na visinu neimovinske štete*.³² Drugim riječima, niti jedna od tih okolnosti (ranije priznatih samostalnih osnova za naknadu) ne zastarijeva samostalno, te rok zastare počinje teći tek kada oštećenik postane svjestan svih tih okolnosti, odnosno potpunog intenziteta i ukupnosti povreda konkretnog prava osobnosti: *kada utvrđuje visinu pravične novčane naknade zbog povrede prava osobnosti na tjelesno i duševno zdravlje sud utvrđuje kvalifikatorne okolnosti (fizičke bolove, strah, duševne bolove i drugo), ali ne kao samostalne oblike neimovinske štete, već kao povredu prava osobnosti u cjelini*.³³

Budući da istom štetnom radnjom može istodobno biti izvršena povreda više od jednog prava osobnosti, samostalno će zastarijevati zahtjevi za njihovom naknadom. U tom će smislu saznanja o svakoj od tih povreda u praksi biti katkad teško razlučiti, a posebno dokazivati kada je do njih došlo.

30 V. sudsku praksu kod Gorenc, *Komentar Zakona o obveznim odnosima* (2005.), 314.-315.

31 *Ako su u vrijeme podnošenja tužbe oštećenom bile poznate sve posljedice (fizički bolovi, strah, smanjenje životnih aktivnosti, naruženost i dr.) pretrpljene tjelesne ozljede - odnosno svi kriteriji prema kojima se odlučuje o visini pravične naknade neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti na tjelesno zdravlje, a oštećeni unatoč tom saznanju naknadu štetu prema jednom od tih kriterija (naruženost) nije utužio u tužbi već je to učinio naknadno njenom preinakom (povećanjem tužbenog zahtjeva), za ocjenu nastupa zastare tog dijela pravične naknade neimovinske štete nije odlučan moment podnošenja tužbe već moment njene preinake.* ŽS u Bjelovaru, Gž-3421/2013-2 od 29. svibnja 2014.

32 ŽS u Varaždinu, Gž-2197/17-2 od 24. srpnja 2018.

33 ŽS u Velikoj Gorici, Gž 511/2021-2 od 23. lipnja 2021.

3.4. Preinaka tužbe zbog povisivanja iznosa pravične novčane naknade i zastara

Preinakama tužbe³⁴ radi povisivanja iznosa pravične novčane naknade, ako nije riječ o promjeni osnove s koje se ona zahtijeva, tuženik se ne može protiviti.³⁵ *Budući da se o zahtjevu za naknadu štete na ime pretrpljenih tjelesnih bolova i pretrpljenog straha odlučuje prema stanju na dan prvostupanjskog presuđenja, oštećenik je ovlašten uskladiti svoj zahtjev za naknadu štete s tim stanjem, bez opasnosti da bi takvo usklađenje, tj. povišeni zahtjev zastario.*³⁶ *Ukoliko je tužiteljica tijekom postupka, nakon podnošenja tužbe, povisila novčane zahtjeve za naknadu neimovinske štete na temelju istih osnova, tada nije nastupila zastara potraživanja za iste, budući je podnošenjem tužbe došlo do prekida zastare.*³⁷

Pitanje preinaka tužbe zbog povisivanja utuženih iznosa pravične novčane naknade u našem je pravu iznova aktualno nakon što je Vrhovni sud 2020. zauzeo pravno shvaćanje kojim se za 50 % povisuju orijentacijski iznosi naknade neimovinske štete i to s primjenom na obvezne odnose nastale nakon 1. siječnja 2006.³⁸ To pravno shvaćanje omogućava tužiteljima da i nakon zaključenja prethodnog postupka povise utužene iznose pravične novčane naknade, na temelju čl. 190. st. 2. ZPP-a. Nakon što preinake tužbe budu dopuštene, o eventualnim prigovorima zastare po preinaci povišenih iznosa naknade treba odlučivati u skladu s već ranije u sudskoj praksi zauzetim shvaćanjima da se zastara neimovinske štete prekida danom podnošenja zahtjeva ili tužbe, neovisno o tome je li se kasnije iznos naknade povisio. Županijski

34 Tužitelj može preinačiti tužbu do zaključenja prethodnog postupka, a iznimno i do zaključenja glavne rasprave ako ju bez svoje krivnje nije mogao preinačiti do zaključenja prethodnog postupka (čl. 190. st. 1. i 2. Zakona o parničnom postupku, Narodne novine, br. 53/91., 91/92., 112/99., 129/00., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 96/08., 84/08., 123/08., 57/11., 148/11. - službeni pročišćeni tekst, 25/13., 89/14., 70/19. (dalje: ZPP).

Preinaka tužbe jest promjena istovjetnosti zahtjeva, povećanje postojećeg ili isticanje drugog zahtjeva uz postojeći. Čl. 191. st. 1. ZPP-a.

35 *Ako tužitelj preinačuje tužbu tako da, zbog okolnosti koje su nastale nakon podnošenja tužbe, zahtjeva iz iste činjenične osnove drugi predmet ili novčanu svotu, tuženik se takvoj preinaci ne može protiviti.* Čl. 191. st. 2. ZPP-a.

36 VSRH, Rev 2149/2001-2 od 22. siječnja 2002.

37 ŽS u Varaždinu, Gž 669/09-2 od 15. lipnja 2009.

38 VSRH, Su-IV-47/2020-5, Izvod iz zapisnika s druge sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske (2/20) održane 5. ožujka 2020. i 15. lipnja 2020. Pravno shvaćanje zauzeto na sjednici:

Mijenjaju se Orijetacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete VSRH od 29. studenog 2002., br. Su-1331-VI/02 i 1372-11/02, u primjeni Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine", broj 53/91., 73/91., 111/93., 3/94., 7/96., 91/96., 112/99. i 88/01.), na način da se tada prihvaćeni iznosi naznačeni u novčanim jedinicama (kune) povećavaju za 50%.

Navedeni kriteriji i tako povećani iznosi (za 50%) u primjeni Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine", broj 35/05., 41/08., 125/11., 78/15. i 29/18. - dalje: ZOO/05) kada sudovi odlučuju o visini pravične novčane naknade neimovinske štete u slučaju povrede prava osobnosti, primjenjivat će se i na obvezne odnose nastale nakon 1. siječnja 2006. i stupanja na snagu ZOO/05.

sudovi počeli su suditi u tom smislu.³⁹ Suprotno bi shvaćanje dovodilo u pitanje svrhu i mogućnost primjene povećanih iznosa naknade na obvezne odnose nastale nakon 1. siječnja 2006., odnosno znatno je ograničilo.

4. ZASTARA KAO OGRANIČENJE KONVENCIJSKIH PRAVA

4.1. Općenito

Zastara u konvencijskoj praksi naizgled ima drukčiju dimenziju negoli u klasičnoj teoriji građanskog prava. Iako razlike postoje, sama svrha instituta nije dovedena u pitanje niti se za njezino uređenje daju bitno drukčiji razlozi od onih koje navodi teorija građanskog prava. Europski sud zastaru smatra ograničenjem, ali ga ne ocjenjuje neopravdanim sve dok je predvidljivo, legitimno i razmjerno. Razlozi koji po mišljenju Suda opravdavaju postojanje zastare kao ograničenja znatno se ne razlikuju od onih kojima se vodi teorija građanskog prava u objašnjavanju svrhe zastare, uz nešto istaknutiju važnost gubljenja na dokaznoj snazi zbog proteka vremena.⁴⁰

Jedno od češće spominjanih konvencijskih prava do čije povrede dolazi zbog neodgovarajućeg uređenja zastare u nacionalnim sustavima jest pravo na pošteno suđenje (u građanskim stvarima) iz čl. 6. st. 1. Konvencije. Posebice jednoga njegovog podoblika, prava na pristup sudu.⁴¹ Pitanje zastare pojavilo se i unutar prava na pošteno suđenje kao pitanje ograničenja između prava na pristup sudu i prava (načela) pravne sigurnosti, a što će se vidjeti u predmetu *Sanofi Pasteur*.⁴²

39 Nisu osnovani žalbeni navodi tuženika kojima upire na to da je dio tužbenog zahtjeva (postavljen preinakom tužbe) u zastari, s obzirom da tužiteljica preinakom tužbe nije postavila novi, drugačiji tužbeni zahtjev, nego ga je samo specifikirala imajući u vidu nalaz i mišljenje vještaka, kao i nove Orijentacijske kriterije VSRH, koji su doneseni nakon podnošenja tužbe. ŽS sud u Osijeku, Gž-3700/20 od 7. prosinca 2020.; Iz obrazloženja navedenog pravnog shvaćanja proizlazi da se izmjena orijentacijskih kriterija primjenjuje na sve parnične postupke za naknadu neimovinske štete u svim stupnjevima suđenja (ubuduće) tj. od dana prihvaćanja na sjednici 15. lipnja 2020. Dakle, primjenjuje se i na postupke u tijeku. Slijedom navedenog, 1. do 5. tužitelji su bili ovlašteni uskladiti svoj tužbeni zahtjev navedenom shvaćanju, te takvo usklađivanje odnosno povišenje nije zastarjelo. ŽS u Sisku, Gž-617/2020 od 11. prosinca 2020. Objе odluke citirane prema: Iris Gović Penić, *Zastara iznosa naknade neimovinske štete povišenih temeljem novih orijentacijskih kriterija Vrhovnog suda RH*, <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/CLN20V01D2021B1507>.

40 Bukovac Puvaca i Mihelcic, *Zastara kao neproporcionalno ograničenje prava na pristup sudu u građanskim postupcima*, 322.

41 V. za literaturu o pravu na pristup sudu kod Bukovac Puvaca i Mihelcic, *Zastara kao neproporcionalno ograničenje prava na pristup sudu u građanskim postupcima*, 317-318., bilješka 3.

42 U praksi Suda česti su predmeti u kojima dolazi do, tzv. vaganja između dva zaštićena konvencijska prava. V. npr. predmete u kojima dolazi do sukoba između prava na privatni život i prava na slobodu izražavanja, *Axel Springer protiv Njemačke*, presuda od 7. veljače 2012., br. 39954/08; *Delfi AS protiv Estonije*, presuda od 16. lipnja 2015., br. 64569/09; *Lingens protiv Austrije*, presuda od 8. srpnja 1986., br. 9815/82; *Von Hannover protiv Njemačke* (br. 1), presuda od 24. lipnja 2004., br. 59320/00; *Von Hannover protiv Njemačke* (br. 2), presuda od 7. veljače 2012., br. 40660/08 i 60641/08. S druge strane, brojni su i predmeti u kojima Sud važe između općeg interesa / legitimnog cilja (poput prava na zdravlje - *Vavrička i drugi protiv*

Najveća je nepodudarnost u razumijevanju zastare u konvencijskoj praksi i klasičnoj doktrini u tome što se ona vidi kao postupovna pretpostavka *sui generis* i izjednačava se s prekluzijom. Prema našem uređenju, sud ne pazi na zastaru po službenoj dužnosti i dužnik treba prigovoriti njezin nastup (čl. 214. st. 3. ZOO). Zbog zastare obveza ne prestaje, već prestaje samo zahtjev, i nema zapreke da se namiri zastarjela tražbina, tzv. naturalna tražbina. S druge strane, prekluzija i njezin nastup zapreka su koja uvjetuje nemogućnost pristupa sudu. Na nju sud pazi po službenoj dužnosti⁴³ i ako nastupi sud u predmetu neće postupati (v. čl. 224. ZOO).⁴⁴

Nužno je istaknuti da se pitanje zastare ne pojavljuje samo u vezi s povredama prava na pošteno suđenje, već i kod povreda drugih zaštićenih prava, prava na mirno uživanje imovine,⁴⁵ ali i onih iz skupine, tzv. *core rights*⁴⁶ gdje uređenje zastare, u pravilu, onemogućava odštetni građanski zahtjev zbog nastupa apsolutne zastare kaznenog progona.⁴⁷

4.2. Nekoliko rečenica o posebnoj konvencijskoj uzročnoj vezi

U predmetima ostvarivanja konvencijske zaštite treba uzeti u obzir i postojanje posebne tzv. konvencijske uzročne veze koja funkcionira po drukčijim pretpostavkama od naše odgovornosti za štetu. U pravnoj je literaturi detaljnije objašnjena konvencijska uzročna veza kod negatorijske zaštite i zaštite prava na život u zdravoj životnoj sredini (čl. 8. st. 1. Konvencije).⁴⁸ U radu posvećenom upravo pitanjima uzročne

Češke republike (VV) presuda od 8. travnja 2021., br. 47621/13, 3867/14, 73094/14, 19306/15, 19298/15 i 43883/15; gospodarske dobrobiti i zaštite prava i sloboda drugih - *Hatton i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (VV), presuda od 8. srpnja 2003., br. 36022/97; zaštite morala - *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 7. prosinca 1976., br. 5493/72, zaštita državne sigurnosti i sprječavanja nereda ili zločina - *Erdem protiv Njemačke*, presuda od 5. srpnja 2001., br. 38321/97) i zaštićenoga konvencijskog prava.

- 43 V. za literaturu Bukovac Puvača i Mihelčić, *Zastara kao neproporcionalno ograničenje prava na pristup sudu u građanskim postupcima (odabrana pitanja)*, 321, bilješka 27.
- 44 V. argumentaciju u predmetu *Lončar protiv Bosne i Hercegovine*, presuda od 25. veljače 2014., br. 15835/08 u kojem je tipična radnopravna prekluzija kao gubitak prava promatrana u mogućnosti zastoja (tijeka roka) svojstvenog zastaranim rokovima, ali ne i prekluzivnima (barem, po našem pravu). Gorenc i Vizner ne vide mogućnost zastoja prekluzivnih rokova. Vilić Gorenc, *Zakon o obveznim odnosima s komentarom* (Zagreb: RRIF, 1998.), 494-495; Boris Vizner, *Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, Knjiga II.* (Zagreb: Rijeka dionička tiskara, [s.n.], 1978.-1979.), 1311 *et seq.*
- 45 V. Gabrijele Mihelčić, „Zastara u svjetlu konvencijske zaštite (odabrana pitanja)“, *Hrvatski časopis za osiguranje* br. 3 (2020): 163 *et seq.*
- 46 Bukovac Puvača i Mihelčić, *Zastara kao neproporcionalno ograničenje prava na pristup sudu u građanskim postupcima*, 327 *et seq.* *Overview of the Court's case law in 2015.* (Strasbourg: Council of Europe - European Court of Human Rights, 2016.), 23 *et seq.*
- 47 V. detaljnije kod Bukovac Puvača i Mihelčić, *Zastara kao neproporcionalno ograničenje prava na pristup sudu u građanskim postupcima*, 327 *et seq.* Mihelčić, *Zastara u svjetlu konvencijske zaštite*, 161 *et seq.*
- 48 Gabrijele Mihelčić i Maša Marochini Zrinski, „Suživot negatorijske zaštite od imisija i prava na život u zdravoj životnoj sredini“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 39, br. 1 (2018): 253-254.

veze⁴⁹ za konvencijsku je rečeno sljedeće: „da za povredu prava zaštićenog EKLJP-om odgovara država ugovornica te da između povrede zaštićenog prava i onog što je država ugovornica činila ili je trebala činiti treba postojati uzročna veza ...ta uzročna veza ima svoje specifičnosti koje proizlaze iz prirode konvencijskih prava i mehanizama njihove zaštite ...da je osnovni zahtjev na kojem počiva konvencijska zaštita zahtjev državama da ne povrjeđuju zaštićena prava i svoje ponašanje usklade s EKLJP-om.⁵⁰ Pojašnjeno je i da: ovo ne znači da države ne mogu ograničiti određena prava ...jer uživaju tzv. polje slobodne procjene (engl. margin of appreciation) i u okviru njega ... određenu autonomiju; da je problem što ne postoji unificirani pristup ...osim zahtjeva da ograničenje bude u skladu s EKLJP-om; ...da u polju slobodne procjene države (zapravo, njegovu proširenju) bitnu ulogu ima načelo učinkovitosti (engl. doctrine of effectiveness) koje traži da zaštita pružena Konvencijom bude djelotvorna i učinkovita i koje je ...jedan od instrumenata nametanjem određenih obveza; one mogu biti pozitivne i negativne, a pozitivne obveze mogu biti vertikalne i horizontalne; katkad ih je vrlo složeno definirati, a za ocjenu o odgovornosti države najvažnije je jesu li u konkretnom slučaju ispunjene na konvencijski prihvatljiv način ili je li prekoračivši svoje polje slobodne procjene država narušila tzv. pravičnu ravnotežu (eng. fair balance) nužnu između javnog i pojedinačnih interesa i nametnula pojedincu prekomjeran teret te narušila razmjernosti (proporcionalnosti) ograničenja.⁵¹

Pretpostavkama odgovornosti za štetu u našem građanskopravnom sustavu da bi ih se podvrglo konvencijskopravnoj kontroli, treba pristupiti drukčije. Nužno je vidjeti je li država ugovornica, a autorice zanima je li Republika Hrvatska, trebala razmisliti o drukčijem uređenju duljine zastarnih rokova tražbina naknade neimovinske štete neovisno je li nastupila zbog kaznenog dijela ili nije, a podredno o računanju početka tijeka zastarnog roka tih tražbina. Odnosno, predstavljaju li ograničenja koja imamo, a ona kažu da se istekom objektivnoga petogodišnjeg zastarnog roka ne može s uspjehom utužiti i ostvariti naknada neimovinske štete, propuštanje Republike da ispuni svoju pozitivnu obvezu i odredi dulje trajanje zastarnih rokova za ovu vrstu (podvrstu) tražbina, pa se ograničenje zbog neopravdano proširenog polja slobodne procjene pokazuje da nije u skladu s Konvencijom.⁵² Podredno, treba li država normativno urediti točnije „ozakoniti“ sudsku praksu koja se u početku tijeka zastarnog roka tražbina s naslova naknade neimovinske štete dobrim dijelom ravna okončanjem liječenja, odnosno trajnošću i nepromjenjivošću (stabilizacijom) zdravstvenoga stanja oštećenika.

49 Maja Bukovac Puvača, Gabrijela Mihelčić i Maša Marochini Zrinski, „Uzročna veza kao pretpostavka odgovornosti za štetu u europskim nacionalnim pravnim sustavima, praksi Suda Europske unije i Europskog suda za ljudska prava“, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske* 10, br. 1 (2019): 41-42.

50 Bukovac Puvača, Mihelčić i Marochini Zrinski, *Uzročna veza kao pretpostavka odgovornosti za štetu u europskim nacionalnim pravnim sustavima, praksi Suda Europske unije i Europskog suda za ljudska prava*, 41.

51 Bukovac Puvača, Mihelčić i Marochini Zrinski, *Uzročna veza kao pretpostavka odgovornosti za štetu u europskim nacionalnim pravnim sustavima, praksi Suda Europske unije i Europskog suda za ljudska prava*, 42.

52 Za stav Suda o navedenom pitanju, v. *supra* spomenuti predmet *Stubbings*.

4.3. Poučak iz predmeta Moor i Eşim

Već je u uvodu pokazano da Sud vrlo ozbiljno shvaća sve što je rekao u predmetima *Moor* i *Eşim* i da traži da mu se odgovori jesu li poštovana stajališta iz njih. Naša ustavnosudska praksa reagirala je na referentne dijelove iz predmeta *Moor*; odnosno *Eşim*.⁵³ Predmet Ustavnog suda ticao se supstrata prema kojem su tužiteljica od tuženika potraživale 144.035,68 EUR kao iznos koji je osiguravajuće društvo isplatilo tuženiku kao njihovu punomoćniku (odvjetniku) na ime naknade štete zbog smrti srodnika, a on im taj iznos nije predao. U postupku je utvrđeno da je srodnik tužiteljica preminuo 7. studenog 1987. zbog prometne nesreće, a da je tuženik zastupao tužiteljice u postupku naknade štete od osiguravajućeg društva u inozemstvu. Utvrđeno je i da je Općinsko državno odvjetništvo... 2006. odbacilo zbog zastare kaznenu prijavu koju je prvotuziteljica podnijela protiv tuženika zbog kaznenog djela prijevare ... te da je pravomoćnim rješenjem odbačen i prijedlog tužiteljica za preuzimanje kaznenog progona tuženika. Tužbeni zahtjev je odbijen zbog zastare, pozivom na odredbu čl. 376. ZOO/91, jer je isplata potraživanog iznosa izvršena tuženiku 11. srpnja 1991., a tužba je podnesena 3. siječnja 2008., što znači po isteku objektivnog zastarnog roka od pet godina od nastanka štete.

Ustavni sud dao je za pravo podnositeljicama ustavne tužbe primjenjujući zaključak o drukčijem načinu računanja početka tijeka subjektivnoga zastarnoga roka. Između ostalog je naveo: *Sažeto, u odnosu na navedeno, u konkretnom slučaju sudovi su odbili tužbeni zahtjev podnositeljica zbog nastupa zastare (proteka objektivnog roka zastare), ne ispitujući uopće kada su one doista objektivno mogle saznati za povredu odnosa odvjetnik - klijent, i razloge zbog kojih im je moment saznanja bio 'uskraćen,' odnosno ostao nepoznat sve do odlaska jedne od podnositeljica u mirovinu. Također: Ustavni sud ocjenjuje da podnositeljice ne samo da nisu mogle, nego nisu niti morale znati za postojanje obveze odvjetnika prema njima. To stoga što je odnos stranke i odvjetnika odnos u čijem je korijenu povjerenje. ... deklarirana dužnost rada na korist stranke, predstavljaju dovoljnu ustavnu i zakonsku osnovu da bi klijent mogao - i morao moći - imati povjerenje u izabranog odvjetnika. Iz toga dalje proizlazi da stranka nije dužna sumnjati u svog odvjetnika i provjeravati mu rad. U tom smislu je odnos odvjetnika i stranke sličan ostalim odnosima povjerenja kao*

53 U jednoj odluci Ustavnog suda može se pročitati: *Sažeto, u predmetu Moor sporna je bila nerazmjernost zastarnog roka, odnosno to što je podnositeljjev zahtjev za naknadu štete odbijen zbog proteka (objektivnog) zastarnog roka (od deset godina). Duljina roka sama po sebi nije dovedena u pitanje, međutim ESLJP je ocijenio da su nacionalni sudovi podnositelju nerazmjerno ograničili pravo na pristup sudu jer su zanemarili činjenicu da u situaciji poput podnositeljeve, latentna stanja bolesti mogu trajati dulje od zakonom predviđenog objektivnog roka zastare. Govoreći o predmetu Eşim, Ustavni sud kaže: Slično je i u predmetu Eşim, ESLJP utvrdio je povredu podnositeljevog prava na pristup sudu zbog toga što su se nacionalni sudovi pozvali samo na vrijeme kada se štetni događaj dogodio i činjenicu da podnositelj zaštiti nije zatražio u roku od pet godina (koliko iznosi objektivni zastarni rok prema turskom pravu), ne uzimajući u obzir kada je podnositelj uistinu saznao za štetu (v. Eşim, §§ 23-27). Dakle, nacionalni sudovi nisu opće razmatrali kada je podnositelj zahtjeva bio u mogućnosti saznati za štetni događaj koji mu je prouzročio štetu (USRH, U-III-3062/2019 od 3. studenoga 2020., § 9.).*

što su odnosi liječnik - pacijent ili svećenik - vjernik. U odnosima povjerenja samo povjerenje nije greška, već bit odnosa. Dakle, ne može se smatrati kulpoznim ponašanje podnositeljica koje su vjerovala izabranom odvjetniku i nisu provjeravale nije li ih on možda prevario, utajio im nešto ili ih okrao. Ustavni sud naglašava da se u odnosu stranka - odvjetnik radi o specifičnom odnosu posebnog povjerenja koje uživa jedan kontrahent zbog svoga statusa i osobitih obveza izvirućih iz profesionalne etike, zbog čega nije nužna budnost i oprez druge strane prema postupanju sukontrahenta. Radi se o tipičnom odnosu povjerenja (*confidential relationship*) s izrazitim disparitetom ugovornih pozicija. Zaključeno je: Pravičan pristup redovnih sudova omogućio bi podnositeljicama da očekuju drukčije rješavanje njihove građanske tužbe od odbijanja tužbenog zahtjeva zbog nastupa zastare. Moglo bi se zaključiti da je arbitrarni način na koji su sudovi ocjenjivali zastarne rokove u ovom predmetu povrijedio i samu bit prava podnositeljica na pristup sudu.

4.4. Novi poučak iz predmeta Sanofi Pasteur

Ponajprije je bitno istaknuti da Europski sud u ovom predmetu nije utvrdio povredu prava na pristup sudu (*Sanofi Pasteur*, § 60). Oštećenica je tijekom svoga pripravništva medicinske sestre cijepljena protiv hepatitisa B nekoliko puta cjepivom koje je stavljeno na tržište prije negoli je započela primjena Direktive 85/374/EEC.⁵⁴ Dijagnosticirana joj je multipla skleroza 1993., s Crohnovom bolesti 1999., te s polimiozitisom 2004. Oštećenica je, pripisujući navedene bolesti cijepljenju,

54 Direktiva Vijeća od 25. srpnja 1985. o približavanju zakona i drugih propisa država članica u vezi s odgovornošću za neispravne proizvode (85/374/EEZ), SL L 210, 7. kolovoza 1985., str. 29-33, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31985L0374> (u daljnjem tekstu: Direktiva 85/374/EEC). S obzirom na to pitanje podnositelj je smatrao i da je došlo do povrede njegova prava na pošteno suđenje u jednom drugom vidu, zbog neobrazloženja odluke o odbijanju zahtjeva podnositelja da se obrati Sudu Europske unije (u daljnjem tekstu: SEU), s prethodnim pitanjem (u svjetlu, tzv. *Cilfit criteria*). *CILFIT protiv Ministarstva zdravstva Italije*, presuda od 6. listopada 1982., 283/81, EU:C:1982:335. Obrativši se za zaštitu svoga povrijeđenog konvencijskog prava Europskom sudu tvrdio je da je baš na dan kada je donio odluku u ovom predmetu nacionalni sud u jednom drugom usporedivom predmetu postavio pred SEU-om prethodna pitanja u vezi s primjenom i tumačenjem Direktive 85/374/EEC. Pozvavši se na predmet *Ullens de de Schoten i Rezabek protiv Belgije*, presuda od 20. rujna 2011., br. 3989/07 i 38353/07, § 56), Europski sud istaknuo je da iz predmeta *Cilfit* proizlazi da nacionalni sudovi protiv čijih odluka ne postoji pravni lijek u okviru nacionalnog prava, kao i drugi nacionalni sudovi odlučuju je li odgovor (postavljanje) prethodnog pitanja SEU-a nužno za pravilnu odluku. Konvencija kao takva ne jamči nikakvo pravo na preispitivanje (postavljanje prethodnog pitanja) pred SEU-om. Međutim, članak 6. stavak 1. Konvencije zahtijeva od domaćih sudova da obrazlože svaku odluku kojom se odbija uputiti zahtjev za odlukom o prethodnom pitanju, posebno ako mjerodavno pravo dopušta odbijanje samo u iznimnim slučajevima (*Sanofi Pasteur*, §§ 67-68). Zamjerilo se nacionalnom sudu što „nije izričito spomenuo nijedan od tri *Cilfit* kriterija, da u konkretnom slučaju može donijeti odluku i bez upućivanja zahtjeva SEU (da nije bitna za odluku u predmetu), da nije pružio uporište za stajalište da su relevantne odredbe prava EU-a već interpretirane od SEU-a ili da je pravilna primjena prava EU-a bila toliko očita da je nema mjesta bilo kakvoj osnovanoj sumnji (*Sanofi Pasteur*, § 74). V. detaljnije Tatjana Josipović, *Privatno pravo Europske Unije - Opći dio* (Zagreb: Narodne novine, 2020.), 376 i 379 te 410-412.

2002. ustala tužbom protiv države. U (upravnom)⁵⁵ je postupku uspjela i dosuđena joj je odšteta te renta (zapravo, mirovina) u određenim iznosima. Nastavno, 2005. podnijela je tužbu pred redovnim sudovima protiv tvrtke koja je proizvela cjepivo (podnositelja pred ESLJP-om) zbog pogoršanja svoga zdravstvenog stanja tražeći povećanje dosuđenih naknada za pretrpljenu neimovinsku štetu. Tužba je usvojena i na prvoj (2012.) i na drugoj instanciji (2014.) te, kao posebno bitno, sudovi su smatrali da desetogodišnji zastarni rok tražbine naknade nematerijalne štete počinje teći od trenutka (kako to navodi naša sudska praksa) *kada je oštećenik saznao za puni opseg neimovinske štete* i zbog toga je otklonjen prigovor zastare. Meritorno odlučujući, drugostupanjski sud, pozivajući se na građanskopravna pravila⁵⁶ koja su bila na snazi *ratione temporis* (prije transponiranja Direktive 85/374/EEC), utvrdio je proizvođača cjepiva (štetnika) objektivno odgovornim za štetu koju je pretrpjela i nadalje trpi oštećenica. Također je utvrdio da postoji uzročno-posljedična veza između primljenog cjepiva (docjepljivanja) i nastupa štete, oboljenja oštećenice koja je prije cijepjenja (veljača i lipanj 1992. i rujanj 1994.) bila potpuno zdrava.⁵⁷ Po izjavljenom pravnom lijeku pred najvišom sudbenom instancijom štetnik je (uz druge prigovore) prigovarao i načinu utvrđenja početka tijeka zastarnoga roka tražbine neimovinske štete (*Sanofi Pasteur*; §§ 1-22). Zbog odbijanja njegovih prigovora *Sanofi Pasteur* obratio se Europskom sudu tvrdeći da je povrijeđeno pravo na pristup sudu tako što je ono „široko omogućeno“ neodgovarajućim računanjem početka tijeka roka zastare (od trenutka saznanja o punom opsegu štete) i time je povrijeđena pravna sigurnost.

S obzirom na pitanje povrede čl. 6. st. 1. Konvencije od strane Francuske, tj. njezinih sudova zbog pogrešno utvrđenog početka tijeka zastarnog roka tražbine neimovinske štete pogledajmo što je naveo Europski sud otklanjajući prigovor.

Najprije se daju razlozi zbog kojih se zastara, iako neprijeporno ograničenje prava na pristup sudu, ne smatra neopravdanom. Posebno se ističe jedan od važnih razloga povezan s njezinom svrhom, a taj je da *protekom vremena dokazi koje bi trebalo izvesti slabe i gube na vjerodostojnosti* (*Sanofi Pasteur*; § 49). Europski sud potvrdio je važnost zaštite pravne sigurnosti do čije povrede može doći i zbog režima

55 Kao rezultat stroge primjene načela diobe vlasti, u Francuskoj odgovornost države za štetu nije regulirana građanskim, već upravnim pravom i za odlučivanje su nadležni upravni sudovi. Zbog toga u Francuskoj postoje dva sustava odgovornosti za štetu, privatnopravni i javnopravni. Koji će se od njih primjenjivati ako je šteta prouzročena u medicinskoj ustanovi ovisi o činjenici je li riječ o državnoj ili privatnoj ustanovi. V. više kod Cees van Dam, *European Tort Law* (Oxford: OUP, 2013.), 533-535.

56 Riječ je o čl. 1135. i 1147. Code civilea, u verziji koja je bila na snazi od 17. veljače 1804. do 1. listopada 2016.

57 Potrebno je primijetiti da se podnositelj žalio i na povredu prava na pristup sudu problematizirajući postojanje uzročne veze između cijepjenja kao štetne radnje *sui generis* i štete u vidu višekratnih oboljenja koje je pretrpjela oštećenica. Pojednostavljeno rečeno, Sud je ovaj prigovor otklonio istaknuvši da ne nalazi ništa arbitrarnog u pristupu kauzalitetu što bi se pokazivalo drukčijim od prakse francuskih sudova (*Sanofi Pasteur*; §§ 81-85).

zastarnih rokova,⁵⁸ odnosno potrebu jačanja njezine zaštite⁵⁹ (*Sanofi Pasteur*; §§ 50-51). U ključnim dijelovima odluke Sud je najprije o početku tijeka zastarnog roka rekao da nije *razumnim očekivati od oštećenika da podnese zahtjev za naknadu štete u objektivnom roku, ako je nesporno da nije bio upoznat s činjenicom da ima metak u glavi na dan isteka roka zastare* (pozivajući se na predmet *Eşim, Sanofi Pasteur*; § 52). Odnosno da je *podnositelj bio žrtva bolesti koja se mogla dijagnosticirati tek mnogo godina nakon patogenih događaja*, pa je ta *znanstveno utvrđena okolnost* oblikovala i način računanja početka tijeka zastarnog roka (pozivajući se na predmet *Moor, Sanofi Pasteur*; § 53).

Ono što predmet *Sanofi Pasteur* razlikuje od predmeta *Eşim i Moor* je to što u tim predmetima oštećenici nisu uopće znali da im je nastupila šteta, *Eşim* je tek istekom objektivnog zastarnog roka, tj. desetak godina kasnije saznao da ima metak u glavi. (Slično je bilo i u predmetu *Moor* jer je podnositelj zbog latentnog stanja svoje bolesti tek puno kasnije spoznao da je bolestan s tako teškim posljedicama.) U predmetu *Sanofi Pasteur* oštećenica je najprije oboljela od multiple skleroze, pa je već mogla znati i znala je za štetu, a poslije su tek nastupile Crohnova bolest i polimiozitis (*Sanofi Pasteur*; § 54). Zbog toga Europski sud kaže da je u ovom predmetu trebalo vagati između dva vida konvencijom zaštićenog prava na pošteno suđenje - prava na pristup sudu i (načela) pravne sigurnosti i odrediti kojem dati prednost (*Sanofi Pasteur*; § 55).

Sud polazi od toga da u opisanim slučajevima države ugovornice moraju imati široko polje procjene.⁶⁰ Ističe da vaganje (održavanje ravnoteže) između ovih prava traži da sudovi izbjegavanjem pretjeranog formalizma naruše pravičnost postupka odnosno „pretjeranom fleksibilnošću“ onemoguće pravilnu primjenu pravila iz zastarnog režima i time ugroze pravnu sigurnost (*Sanofi Pasteur*; § 56).

Nastavljajući, Sud se poziva na poznata stajališta o pravu država na polje slobodne procjene, pa i na njegovo proširenje određenim daljnjim ograničenjima države kada je uvedeno ograničenje opravdano (predvidljivo, legitimno i razmjerno),⁶¹ a u najkraćim je crtama, u konkretnom slučaju smatrano da je tako. Sud navodi da je francusko normativno uređenje predviđalo zastarni rok od deset godina i da je sudska

58 Naveo je kao primjer predmet *Oleksandr Volkov protiv Ukrajine*, presuda od 27. svibnja 2013., br. 21722/11, §§ 138-140, ECHR 2013). V. također i predmet *Xhoxhay protiv Albanije*, presuda od 9. veljače 2021., br. 15227/19 u kojem je ispitivao nekoliko aspekata prava na pošteno suđenje podnositeljice - sutkinje Ustavnog suda Albanije, između ostalog i poštovanje načela pravne sigurnosti te je ponovio kako su zastarni rokovi važni za osiguranje pravne sigurnosti. Sud nije utvrdio povredu čl. 6. st. 1. u pogledu navodne povrede načela pravne sigurnosti (§§ 348 – 353).

59 *Lupeni Greek Catholic Parish i ostali protiv Rumunjske* [VV], presuda od 29. studenog 2016., br. 76943/11, § 116.

60 Kao primjer, *mutatis mutandis*, navedeni su predmeti *MGN Limited protiv Ujedinjene Kraljevske*, presuda od 18. siječnja 2011., br. 39401/04, § 142 i *Ashby Donald i ostali protiv Francuske*, presuda od 10. siječnja 2013., br. 36769/08, § 40.

61 Usporedbe radi, detaljnije o zahtjevima predvidljivosti, legitimnosti i razmjernosti kod prava na pošteno suđenje iz čl. 6. st. 1. Konvencije kod Mihelčić, *Zastara u svjetlu konvencijske zaštite*, 159 *et seq.* te kod prava na mirno uživanje imovine iz čl. 1. Protokola 1. uz Konvenciju: 163 *et seq.*

praksa, koja ga je pratila, za početak roka uzimala trenutak kada je oštećeniku bio poznat opseg neimovinske štete koju je pretrpio. Konkretno zbog bolesti i njezinog napredovanja oštećenici je to moglo biti poznato tek u trenutku ustabiljenja punog razvoja oboljenja *on the date of stabilisation of the victim's condition* (*Sanofi Pasteur*, § 57-59).

4.5. Treće pitanje u predmetu *Zec* ili što je poduzela Švicarska nakon odluke u predmetu *Moor*

Europski sud u pravilu ne „sudi“ o duljini zastarnih rokova, osim ako su potpuno neprikladni. U praksi uz pravo na pristup sudu očito je kratkim zastarnim rokom smatran, npr. rok u predmetu *Dacia S.R.L. protiv Moldavije*.⁶² Stoga je zanimljivo stajalište o duljinu zastarnih rokova tražbina naknade neimovinske štete iz predmeta *Moor*. Pogleda li se konačno prihvaćanje švicarskog „usklađivanja“ s odlukom u ovom predmetu od strane Odbora ministara⁶³ i onog što se u pravnom sustavu Švicarske poduzelo,⁶⁴ uočava se da je švicarski zakonodavac posegnuo za izmjenom uređenja duljine zastarnog roka tražbina neimovinske štete i produljio ga s deset na dvadeset godina.⁶⁵

Stoga nije čudo da referirajući se na duljinu našega petogodišnjeg zastarnog roka u predmetu *Zec* Europski sud pita (između ostalog): *...because the five-year statutory time-limit for lodging her request for reopening was too short in the given circumstances (see, mutatis mutandis, Sanofi Pasteur ... §§ 50-61, and Moor ... §§ 22-28 ...)?*⁶⁶

Ključ predmeta *Sanofi Pasteur* je u § 58. Argumenti Suda, da ne udovolji podnositelju i otkloni prigovor povrede prava na pristup sudu, leže u stajalištu prema kojem se početak tijeka desetogodišnjega zastarnog roka tražbine neimovinske štete računa (a u ovom pravu iznosi deset godina) *on the date of stabilisation of the victim's condition*, jer zakon ima za cilj omogućiti oštećeniku da dobije punu satisfakciju za štetu koja mu je počinjena i čiji opseg može znati samo u ovom trenutku. To što je u (francuskom) pravnom sustavu veća težina dana pravu oštećenika na punu naknadu štete *...Sud ne može kritizirati ...ponavlja važnost koju Konvencija pridaje zaštiti fizičkog integriteta (v. npr. članke 3. i 8. Konvencije) ...ovakvo uređenje omogućava*

62 Presuda od 18. ožujka 2008., br. 3052/04.

63 V. *Resolution CM/ResDH(2019)232 Execution of the judgment of the European Court of Human Rights Howald Moore and Others against Switzerland (Adopted by the Committee of Ministers on 25 September 2019 at the 1355th meeting of the Ministers' Deputies)*, pristup: 6. ožujka 2019., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-196617%22%5D%7D>.

64 V. DH-DD(2019)403 od 11. travnja 2019., pristup: 6. ožujka 2022., https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168093f044.

65 Izmjena švicarskoga Zakona o obveznim odnosima učinjena je u njegovu čl. 60., tako da je iza st. 1. dodan st. 1.bis. Izmjena je stupila na snagu 1. siječnja 2020., a posljedica je primjene *Introduit par le ch. I de la LF du 15 juin 2018 (Révision du droit de la prescription), en vigueur depuis le 1er janv. 2020.* (RO 2018 5343; FF 2014 221), pristup 6. ožujka 2022., https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/fr#art_60.

66 *...jer je zakonski rok od pet godina za podnošenje zahtjeva za ponovno otvaranje bio prekratak u danim okolnostima.*

da se uzme u obzir činjenica da se potrebe osoba koje pate od evolutivne bolesti kao što je multipla skleroza ...mogu povećati kako njihova bolest napreduje.

Koliko su podudarni *the date of stabilisation of the victim's condition* i naš dan kada je završeno liječenje, odnosno trajnost i nepromjenjivost (stabilizacija) zdravstvenog stanja oštećenika, može se promatrati u svjetlu načela na kojima počiva naše obveznopravno uređenje, ali i s naslova „obrazloženja“ odluka koje su citirane u radu.

U spominjanoj ustavnosudskoj odluci sudac Šumanović izdvojio je mišljenje, priklanjajući se stajalištu o presuđenju. U svom izdvojenom podupirućem mišljenju sudac Šumanović navodi: *Upravo je prihvaćanje prigovora zastare (...) predstavljalo teški i kruti formalizam koji je neprihvatljiv i sa zakonske, ali i ustavnopravne točke gledišta. (...) očito je bilo protivno cilju zbog kojeg je institut zastare zakonom ustanovljen pa takav tuženikov prigovor (kojim u parnici ostvaruje svoje pravo na isticanje zastare iz članka 360. stavka 3. ZOO) potpada pod zabranu iz članka 13. ZOO i sudovi su ga bili dužni otkloniti. Pravni poredak ne treba dopustiti korištenje pojedinog pravnog instituta protivno njegovoj svrsi, odnosno za ostvarenje ciljeva koje taj institut ne štiti, posebice kada je riječ o ciljevima koji su s motrišta načela poštenja i savjesnosti odnosno univerzalnih etičkih principa apsolutno neprihvatljivi. Ovdje je riječ o onome što npr. švicarsko pravo naziva otvorenom zloporabom prava (...) Imajući na umu svrhu zastare kao svojevrsne kazne za vjerovnikovo pasivno držanje i nemar odnosno nebrigu za ostvarenje svojih prava s jedne strane, te davanja dužniku prava otkloniti zahtjev pasivnog i nemarnog vjerovnika s druge strane, očito je da u kontekstu konkretnog slučaja prigovor zastare nije bio usmjeren opisanoj svrsi nego ostvarivanju interesa koji nisu pokriveni mjerodavnom zakonskom odredbom o zastari.*⁶⁷

5. ZAKLJUČAK

Budući da do povrede konvencijskog prava, kakvo je i ono na pošteno suđenje, a zastara njegovo ograničenje, dolazi kada je proširenjem polja slobodne procjene država ugovornica nametnula neprihvatljivo ograničenje pojedincu, odnosno ograničenje koje nije legitimno, predvidljivo i razmjerno, kod uređenja zastare zahtjeva za naknadu neimovinske štete u nacionalnim pravnim sustavima se kao najvažnija pitanja javljaju ona o početku njezinoga tijeka i dužini trajanja.

Iako se u podlozi povrede konvencijskog prava (prava na pristup sudu) nalazi odnos odgovornosti za neimovinsku štetu, jezikom objektivne koncepcije rečeno, odgovornosti za povredu prava osobnosti (u radu ponajprije razmatrana prava na tjelesno i duševno zdravlje), povreda konvencijskog prava ne ovisi o nastanku neimovinske štete oštećeniku i njezinu opsegu i sadržaju, već o razlozima koji su doveli da je država ugovornica u vezi s takvim „događajem“ postupala protivno Konvenciji. Konvencijska je praksa očito krenula pravcem relaksiranog računanja početka toga roka imajući ponajprije u vidu značenje i potrebu zaštite određenog

⁶⁷ Izdvojeno podupiruće mišljenje u odnosu na odluku USRH, U-III-3062/2019 od 3. studenoga 2020.

konvencijskog prava. Čak se i u tome pokazuje primjetno raslojavanje kada je riječ o zaštiti posebno osjetljivih vrijednosti, među njima svakako psiho-fizičkog integriteta oštećenika i njegova tjelesnog i duševnog zdravlja.

Kada je riječ o zastari i ograničavanju prava na pristup sudu, nužno je naglasiti da se početak tijeka zastarnoga roka treba računati uvažavajući okolnosti konkretnoga slučaja. I taj je odgovor najtočniji. Jedino se tako može izbjeći „pretjerani formalizam“ s jedne i „pretjerana fleksibilnost“ s druge, odnosno izbjeći povreda konvencijskih prava. Europski sud ne postavlja zaštitu prava na pristup sudu superiornijom zaštitu nekoga drugog oblika prava na pošteno suđenje, pa ni načelu pravne sigurnosti. Supremacija jednog oblika nad drugim uvjetovana je posebnostima svakoga predmeta, a znajući za načelo živućeg instrumenta kao načela tumačenja Konvencije i zahtjev da konvencijska zaštita udovolji trenutku u razvoju ljudskih prava i sloboda, zaštita „nije imuna“ ni na protek vremena.

U radu se, zbog činjenice da se konvencijska praksa upravo bavila takvim slučajevima, razmatrao primarno problem računanja i duljine zastarnih rokova kod povreda prava na zdravlje. Stoga je puno prostora posvećeno trenutku stabilizacije stanja oštećenika kao međašnoj odrednici za računanje početka tijeka zastarnog roka. Naši sudovi u tom pravcu sve ekstenzivnije razumijevaju i računaju *dies ad quo*, a tako i sudovi iz drugih država članica. Zaključkom o početku tijeka zastarnog roka zahtjeva za naknadu neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti na zdravlje od trenutka stabilizacije zdravstvenog stanja oštećenika, utjelovljuje se tradicionalna građanskopravna logika. Ona je ugrađena u Konvenciju, ali joj Konvencija omogućuje učiniti otklon od tradicionalnog tumačenja građanskopravnih normi koliko god one bile dispozitivne i koliko god njihovo tumačenje u sudskoj praksi bilo široko. Kod povrede nekih drugih prava osobnosti, trenutak stabilizacije stanja oštećenika neće biti relevantan (osim ako je povreda nekog prava osobnosti dovela i do narušavanja zdravlja oštećenika). Stoga je bitno rukovoditi se okolnostima svakog slučaja, te cijiniti svaku povredu i njezine posljedice u skladu s ciljem i funkcijama koje pravni poredak daje popravljaju štete u tim slučajevima. Svakako se povrede prava na zdravlje i njihove posljedice, te njihovo popravljavanje, u pogledu početka tijeka zastarnih rokova, mogu i trebaju procjenjivati drukčije od povreda, npr. prava na privatnost ili prava na čast i ugled.

U odgovoru na pitanje o duljini trajanja rokova, autorice se načelno mogu založiti za produljenje zastarnih rokova za naknadu štete, ali samo u određenoj mjeri, odnosno za štete prouzročene povredama zdravlja. Zalaganje za produljenje zastarnog roka smisleno je ne pristupi li praksa početku računanja roka kao danu stabilizacije stanja oštećenika. U suprotnom, rok od pet godina ne mora se nužno označavati kratkim. Ocjena o sukladnosti njegove duljine s Konvencijom može se donijeti tek primjenom svih tih parametara.⁶⁸

Za institut zastare, ipak je ključno ono što se, kako to jasno ističe konvencijska praksa, ne smije činiti. A to je duljinu rokova i njihovo računanje mehanički primjenjivati. Tursko pravo nije pretrpjelo tektonski poremećaj kada je u predmetu *Eşim* „uslišen“ oštećenik koji je nosio metak u glavi 17 godina. Ni bilo koji drugi

68 V. u predmetu *Moor* izdvojeno podupiruće mišljenje suca Spano (§§ 3-5).

pravni sustav neće grubo povrijediti pravnu sigurnost omogućujući li osobito osjetljivom oštećeniku pristupiti sudu. Koliko oštećenik treba biti osjetljiv, koliko teška treba biti njegova povreda, što se poručuje onemogućavanjem teško bolesnom oštećeniku da pristupi sudu kada je neprijeporno za svoju bolest saznao protekom zastarnih rokova, nužno je kao *questio facti* provjeriti u svakom slučaju. Na njega treba odgovoriti svaki savjesni sudac, a odgovorit će instrumentima koje mu pruža Konvencija, Ustav Republike Hrvatske⁶⁹ koji u svom čl. 16. st. 2. navodi da: *svako ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom slučaju ili tradicionalna načela na kojima je sazdan građanskopravni sustav. I/ili vice versa.*

LITERATURA

Knjige i članci:

1. Bukovac Puvača, Maja. „Deset godina nove koncepcije neimovinske štete“. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 36, br. 1 (2015): 157-180.
2. Bukovac Puvača, Maja i Gabrijela Mihelčić. „Zastara kao neproporcionalno ograničenje prava na pristup sudu u građanskim postupcima (odabrana pitanja)“. U: *Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Aldu Radoloviću*, ur. Zvonimir Slakoper, Maja Bukovac Puvača, Gabrijela Mihelčić, 317-333, Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, 2018.
3. Bukovac Puvača, Maja, Gabrijela Mihelčić i Maša Marochini Zrinski. „Uzročna veza kao pretpostavka odgovornosti za štetu u europskim nacionalnim pravnim sustavima, praksi Suda Europske unije i Europskog suda za ljudska prava“. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske* 10, br. 1 (2019): 25-49.
4. Dam, Cees van. *European Tort Law*. Oxford: OUP, 2013.
5. DH-DD(2019)403 od 11. travnja 2019. Pristup 6. ožujka 2022., https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168093f044
6. Gorenc, Vilim. *Zakon o obveznim odnosima s komentarom*. Zagreb: RRIF, 1998.
7. Gorenc, Vilim. *Komentar Zakona o obveznim odnosima*. Zagreb: RRIF, 2005.
8. Gović Penić, Iris. *Zastara iznosa naknade neimovinske štete povišenih temeljem novih orijentacijskih kriterija Vrhovnog suda RH*, <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/CLN20V01D2021B1507>
9. Harris, David, Michael O’Boyle, Ed Bates *et al.* *Law of the European Convention on Human Rights*. 4th ed. Oxford: OUP, 2021.
10. *Howald Moore and Others against Switzerland (Adopted by the Committee of Ministers on 25 September 2019 at the 1355th meeting of the Ministers’ Deputies)*. Pristup 6. ožujka 2022., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-196617%22%5D%7D>
11. Josipović, Tatjana. *Privatno pravo Europske unije - Opći dio*. Zagreb: Narodne novine, Zagreb, 2020.
12. Mihelčić, Gabrijela. „Zastara u svjetlu konvencijske zaštite (odabrana pitanja)“. *Hrvatski časopis za osiguranje* br. 3 (2020): 153-171.
13. Mihelčić, Gabrijela i Maša Marochini Zrinski. „Suživot negatorijske zaštite od imisija i prava na život u zdravoj životnoj sredini“. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 39, br. 1 (2018): 241-268.
14. Mihelčić, Gabrijela i Maša Marochini Zrinski. „Utjecaj konvencijskih načela tumačenja na pojedine građanskopravne institute (odabrana pitanja)“. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu* 78, br. 1 (2018): 127-148.

69 Narodne novine, br. 56/90., 135/97., 8/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 76/10., 85/10. i 5/14. (dalje: Ustav).

15. *Overview of the Court's case law in 2015*. Strasbourg: Council of Europe - European Court of Human Rights, 2016.
16. Rainey, Bernardete, Elizabeth Wicks i Clare Ovey. *The European Convention on Human Rights*. 7th ed. Oxford: OUP, 2018.
17. Raspor, Andrija. *Zastara*. Zagreb: Informator, 1982.
18. Toroman, Marija M., Borislav T. Blagojević i Mihail Konstantinović. *Švajcarski Zakonik o obligacijama od 30. marta 1911. sa izmenama i dopunama izvršenim do 1. januara 1976*. Beograd: Savremena administracija, 1976.
19. Vizner, Boris. *Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima. Knjiga II*. Zagreb: Rijeka dionička tiskara, [s.n.], 1978.-1979.
20. Vuković, Mihajlo. *Obvezno pravo. Knjiga I*. Zagreb: Školska knjiga, Zagreb, 1956.

Sudska praksa:

Europski sud za ljudska prava:

1. *A.S. i ostali protiv Italije*, odluka o nedopuštenosti od 13. travnja 2021., br. 46382/13
2. *Ashby Donald i ostali protiv Francuske*, presuda od 10. siječnja 2013., br. 36769/08
3. *Axel Springer protiv Njemačke*, presuda od 7. veljače 2012., br. 39954/08
4. *Dacia S.R.L. protiv Moldavije*, presuda od 18. ožujka 2008., br. 3052/04
5. *Delfi AS protiv Estonije*, presuda od 16. lipnja 2015., br. 64569/09
6. *Erdem protiv Njemačke*, presuda od 5. srpnja 2001., br. 38321/97
7. *Eşim protiv Turske*, presuda od 17. rujna 2013., br. 59601/09
8. *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 7. prosinca 1976., br. 5493/72
9. *Hatton i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva (VV)*, presuda od 8. srpnja 2003., br. 36022/97
10. *Howald Moor i drugi protiv Švicarske*, presuda od 11. ožujka 2014., br. 52067/10 i 41072/11
11. *Jann-Zwicker i Jann protiv Švicarske, Communicated Case* od 6. rujna 2021., br. 4976/20
12. *Lingens protiv Austrije*, presuda od 8. srpnja 1986., br. 9815/82
13. *Lupeni Greek Catholic Parish i ostali protiv Rumunjske [VV]*, presuda od 29. studenog 2016., br. 76943/11
14. *Lončar protiv Bosne i Hercegovine*, presuda od 25. veljače 2014., br. 15835/08
15. *MGN Limited protiv Ujedinjene Kraljevine*, presuda od 18. siječnja 2011., br. 39401/04
16. *Oleksandr Volkov protiv Ukrajine*, presuda od 27. svibnja 2013., br. 21722/1
17. *Sanofi Pasteur protiv Švicarske*, presuda od 13. veljače 2020., br. 25137/16.
18. *Stubbings i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 24. listopada 1996., br. 22083/93, 22095/93
19. *Ullens de de Schoten i Rezabek protiv Belgije*, presuda od 20. rujna 2011., br. 3989/07 i 38353/07, § 56
20. *Vavrička i drugi protiv Češke Republike (VV)* presuda od 8. travnja 2021., br. 47621/13, 3867/14, 73094/14, 19306/15, 19298/15 i 43883/15
21. *Von Hannover protiv Njemačke (br.1)*, presuda od 24. lipnja 2004. br. 59320/00
22. *Von Hannover protiv Njemačke (br.2)*, presuda od 7. veljače 2012., br. 40660/08 i 60641/08
23. *Xhoxhay protiv Albanije*, presuda od 9. veljače 2021., br. 15227/19

Ustavni sud republike hrvatske:

1. Ustavni sud, U-III-3062/2019 od 3. studenoga 2020

Vrhovni sud republike hrvatske:

1. VSRH, Rev-2614/00-2 od 13. prosinca 2000.
2. VSRH, Rev-x 873/2015-2 od 3. prosinca 2019.
3. VSRH, Rev 3097/2015-2 od 2. listopada 2019.
4. VSRH, Rev 1912/1999-2 od 30. studenog 1999.

5. VSRH, Rev 2098/1993-2 od 17. studenog 1994.
6. VSRH, Rev 1756/1998-2 od 26. rujna 1998.
7. VSRH, Rev 309/1990-2 od 6. lipnja 1990.
8. VSRH, Rev 3097/2015-2 od 2. listopada 2019.
9. VSRH, Rev 2149/2001-2 od 22. siječnja 2002.
10. VSRH, Su-IV-47/2020-5, Izvod iz zapisnika s druge sjednice Gradanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske (2/20) održane 5. ožujka 2020. i 15. lipnja 2020.

Županijski sudovi republike hrvatske:

1. Županijski sud u Bjelovaru, Gž-3421/2013-2 od 29. svibnja 2014.
2. Županijski sud u Osijeku, Gž-3700/20 od 7. prosinca 2020
3. Županijski sud u Sisku, Gž-617/2020 od 11. prosinca 2020.
4. Županijski sud u Varaždinu, Gž 446/2017-2 od 17. studenog 2017
5. Županijski sud u Varaždinu, Gž-2197/17-2 od 24. srpnja 2018
6. Županijski sud u Varaždinu, Gž 1619/2018-2 od 19. veljače 2019.
7. Županijski sud u Varaždinu, Gž 1346/2021-2 od 05. studenog 2021
8. Županijski sud u Varaždinu, Gž-2197/17-2 od 24. srpnja 2018.
9. Županijski sud u Varaždinu, Gž 669/09-2 od 15. lipnja 2009.
10. Županijski sud u Velikoj Gorici, Gž 511/2021-2 od 23. lipnja 2021.

Sud Europske unije:

1. *CILFIT protiv Ministarstva zdravstva Italije, presuda od* 6. listopada 1982., 283/81, EU:C:1982:335

Pravni izvori:

1. Direktiva Vijeća od 25. srpnja 1985. o približavanju zakona i drugih propisa država članica u vezi s odgovornošću za neispravne proizvode (85/374/EEZ), *SL L 210, 7. kolovoza 1985.*
2. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, MU, br. 18/97, 6/99 - pročišćeni tekst, 8/99., 14/02., 13/03., 9/05., 1/06., 2/10. i 13/17.
3. *Introduit par le ch. I de la LF du 15 juin 2018 (Révision du droit de la prescription), en vigueur depuis le 1er janv. 2020.* (RO 2018 5343; FF 2014 221). Pristup 6. ožujka 2022., https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/ft#art_60
4. (Prijašnji) Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 53/91., 73/91., 111/93., 3/94., 7/96., 91/96., 112/99., 88/01.
5. *Resolution CM/ResDH(2019)232 Execution of the judgment of the European Court of Human Rights*
6. Ustav RH, Narodne novine, br. 56/90., 135/97., 8/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 76/10., 85/10. i 5/14.
7. Zakon o obveznim odnosima iz 1978., Službeni list SFRJ, br. 29/78., 39/85., 46/85. i 57/89.
8. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15.
9. Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, br. 53/91., 91/92., 112/99., 129/00., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 96/08., 84/08., 123/08., 57/11., 148/11. - službeni pročišćeni tekst, 25/13., 89/14., 70/19.
10. Zakon o zastari potraživanja, Službeni list FNRJ, br. 40/53. i 57/54.

Maja Bukovac Puvača*
Gabrijela Mihelčić**
Maša Marochini Zrinski***

Summary

STATUTE OF LIMITATION - OLD DOUBTS AND NEW QUESTIONS

The paper analyses a specific aspect of the national statute of limitations in the light of violation of the right of access to court as a form of the right to a fair trial guaranteed under Article 6, paragraph 1 of the Convention. The Convention case-law and the protection provided to Convention rights, including the mentioned form of the right to fair trial in civil matters, shows that the statute of limitations can be discussed as a limitation that is not justified, i.e. proportionate, legitimate and predictable, in connection with the regulation of the statute of limitations for claims for compensation for non-pecuniary loss due to health injuries. If the state expands its margin of appreciation by regulating the beginning and the length of the limitation period for these claims and thus imposes excessive burden on the individual (the victim), a causal link will be established. This represents a Convention causal link embodied by the state's failure to act in accordance with its obligations under the Convention. The most important question that has been raised regarding the proportionality of limitation is regulation of the moment of learning about the damage and the victim as the beginning of the course of subjective time limit for the statute of limitation of the claim for compensation and in this connection the duration of the time limit calculated from that moment. For that reason, this question has been analysed in detail in search for an answer regarding the proportionality of national regulation and possible violation of the right of access to a court and its relation to the principle of legal certainty.

Keywords: *statute of limitation; subjective time limit; compensation; right of access to court*

* Maja Bukovac Puvača, Ph.D. Full Professor, University of Rijeka, Faculty of Law; bukovac@pravri.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3266-2108>.

** Gabrijela Mihelčić, Ph.D., Associate Professor, University of Rijeka, Faculty of Law; gabrijela@pravri.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7956-2668>.

*** Maša Marochini Zrinski, Ph.D., Associate Professor, University of Rijeka, Faculty of Law; mmarochini@pravri.uniri.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8441-2277>.